

קובץ
מנורה בדרום

במה תורנית לבירורי
הלכה ומנהג

גליון כ"ז
תשרי - תשפ"ב

נכתב
ע"י אברכי
אופקים
ותפרח

הרב קלונימוס גדליה גרינפלד

נציג משמורת סת"ם בדרום, ומוחבר קונטרס 'מאיר עיניים'

תפילין מהודרות - האמנם?

הקדמה

בין המצוות - ה"חוקים" - שאחב"י אוהבי ד' משתדלים לקיים בהידור המירבי היא מצוות התפילין. למרות 40 שנות עיסוקי במקצוע הסת"ם, זה תמיד מרגש מחדש לראות איך יהודים - רבים מהם קשי-יום שאין פרנסתם מצויה להם ברווח - באים לרכוש להם ולבניהם תפילין מהודרות ככל האפשר.

כשבאים לקנות רכב - להבדיל - הקונה הוא בד"כ נהג המבין בנהיגה (מי יותר ומי פחות) ויודע מה הוא רוצה מהרכב שהוא מתכוון להשתמש בו מדי יום. בתפילין לעומת זאת - כמו בעוד מצוות מעשיות רבות שאנו מקיימים - רובנו איננו בקיאים בפרטי הפרטים של ההלכות המרובות ועל כן אנו נאלצים לסמוך על אחרים. לדוגמא, אם נרצה ציצית חדשה, נקנה את הבגד בגודל הרצוי (שיעור הגר"ח נאה או חזו"א), זאת אחרי בדיקת רכיבי הבד (צמר או כותנה, לא סינטטי), נקנה פתילים עבודת יד ("דק" או "עבה" כרצוננו) ונקשור בעצמנו את הפתילים לבגד לשמה. מי שאיננו בקי בקשירה, ישלם למישהו שיקשור לו. מי שאין לו מי שיקשור לו, יחפש ציצית מוכנה עם פתילים עבו"י שנקשרו בהשגחת הכשר שאנו סומכים עליו. עד כאן הכל נשמע טוב.

אבל מה יעשה מי שלא יודע מה לחפש. הוא רואה ציצית מוכנה עם מדבקה "ציציות מוכנה מהודרות" בהשגחת רב לא מוכר עם שם משפחה של אחד מגדולי הפוסקים זצ"ל, והמוכר (שלא מבין כלום, רק רוצה למכור) מספר לו שיש "ציצית מהודרת בהכשר הרב --- " וזה ממש משכנע לקנות וזהו. לך תסביר לו ש"עבודת מוכנה" ו"מהודר" זה תרתי דסתרי... ושוזה לא "הרב" ---, שהוא מכיר (שכבר נפטר מזמן בעוה"ר...).^א או למשל, ברכישת ד' מינים: לולב, יחסית קל לבדוק (מי שמבין בזה), ערבות ג"כ קל (אם יודעים להבדיל בין ערבה לצפצפה וכד'). בהדסים יש יותר עבודה. צריכים ללמוד מה נקרא "משולש" (ממש, או לפי קולת החזו"א) ואיזה אורך צריך להיות משולש וכו' וכו', וזו טירחה לא קטנה לברור ג' הדסים מהודרים מתוך דלי מלא הדסים! ואפילו היום, שההדסים מגיעים כבר ממדינות וארזים "בהכשר" רבנים ידועי שם (מי יותר ומי פחות) והתמימים חושבים שניתן לסמוך על התוית "מהודר" / "מהודר א'" / "מהודר ב'" (כאילו היה זה הרב אלישיב שסיווג אותם...) כאשר למעשה, בד"כ צריך לקנות 2-3 חבילות של "מהודר ב'" כדי לקבל שלושה הדסים מהודרים. ואז מגיעים לאתרוגים. כמי שסחר באתרוגים

א. וכבר למד את הפטנט הזה סוחר סת"ם מפוקפק שמפיץ רצועות וכו' "בהכשר הרב קליין" כאשר הקונה התמים חושב שמדובר בהגרמ"ש קליין שליט"א ובאמת אם טורחים להסתכל מקרוב, מגלים שזה רב קליין אחר, חדש!

לתפילין שלושה חלקים: הפרשיות, הבתים והרצועות. ונפרטם אחת לאחת בס"ד:

א. הפרשיות. בתוה"ק ישנם ארבעה פסוקים על מצוות תפילין, שתיים בסוף פרשת בא "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך" "והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך". פסוק שלישי כתוב בפ' ואתחנן (בפ' ראשונה של קרי"ש) "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך" ופסוק רביעי בפ' עקב (בפ' שניה של קרי"ש) "וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם". כל אחת מאלו הפסוקים נמצא בפרשה נפרדת ומעתיקים את כל הד' פרשיות הללו ואלו הן ד' פרשיות התפילין "קדש" "והיה כי יבאך" "שמע" "והי' אם שמע". וד' פרשיות התפילין הן ה"קדושה" של התפילין.

ומי צריך לכתוב את הפרשיות? קודם כל צריך לחפש סופר יר"ש מוסמך עם תעודה מגוף הלכתי מוסמך (כגון "משמרת סת"ם"). שנית, ראוי שהסופר יהא נשוי. ראוי מאד שיהא בעל זקן, לא מגולח. ראוי מאד שלא יהיה בעל בלורית¹. ובימינו חייבים

בעבר ולמד איך מנקים אותם מכנימות ושאר לכלוכים, אוכל להעיד כמה זה קל להעלים כל מיני נקודות כהות חשודות מקליפת הפרי כדי שהאתרוג יקבל מראה מושלם בנקיותו! ומה לגבי חשש "מורכב"? תלוי. אם הכל פתוח, לא ארוז, אז זה תלוי אם אני סומך על המוכר אודות מקור האתרוגים. ואם הם ארוזים, אז אני אמור לסמוך על המכתב של ר' ניסים זצ"ל המודפס על הקופסא (שסמך על המגדל). שורה תחתונה, הכל בנוי על "נאמנות" (בהברה אשכנזית זה נשמע יותר טוב "נאמונוס" במלעיל), וכמו שנת השמיטה הבעל"ט שצריכים פיקוח מדוקדק שהירקות שמגיעים לחנויותינו לא "הסתננו" לשם מיבול "היתר מכירה" רח"ל².

ולאחר הקדמה זו, אעבור חזרה לנושא התפילין (בפרט והסת"ם בכלל) כמומחה אשר הוסמכתי ע"י מרנן גדולי הפוסקים: הרב ואזנר, ה"מנחת יצחק", הרב נסים, הרב שיינברג, הרב פישר והרב עובדיה זכר צדיקים לברכה ויבדלח"ט הגרמ"ש קליין והגרי"מ שטרן שליט"א (כך שבסת"ם ניתן לסמוך עלי).

ב. ומעשה שהיה כך היה בשמיטה הקודמת - תשע"ה - שאחד מבני נ"י עבד כמשגיח מטעם הכשר מסוים בבית אריזה של תפוחי אדמה שהיה שם גם יכול נכרי / חו"ל וגם היתר מכירה ותפקידו היה לפקח שמשאיות שמגיעות לקבל תפוח"א מטעם ההכשר שלו, יקבלו יכול נכרי / חו"ל ולא היתר מכירה ועל כל אריזה הוא צריך לשים פלומבה שלו. יום אחד קיבל טלפון מהכשר מהדרין אחר שביקש שהיות והמשגיח שלהם לא יכול להגיע ומשאית מטעמם צריך להעמיס תפוח"א, אם הוא יכול להשגיח שישומו להם מהתפוח"א הכשרים ולא מהשניים. הוא ענה להם שההסכם שלו עם המנהל שלו הוא שכל מה שהוא משגיח / מפקח חייב להיות מסומן בפלומבה שלהם והוא מוכן לעזור להם בתנאי שיצמיד פלומבה שלו על המשלוח שלהם. הם בשום אופן לא הסכימו לכך והפצירו בו לפקח בלי לשים פלומבה. הוא לא הסכים לעבור על התנאי של משלוחי משלמי משכורתו וקיים "והתעלמת מהם - פעמים שאתה מתעלם", וכך העמיסו להם למשאית מהיתר מכירה באין מפריע... [לא באתי בזאת לעשות לאנשים "נערווים" (OCD בלע"ז), רק להראות עד כמה כולנו נאלצים לסמוך על אחרים מבלי יכולת להיכנס לעובי הקורה בכל נושא הלכתי שאנו באים לקיים. שמעתי ווארט חמוד. למה אין באשרי את האות נ'? כי נ' זה נערווים ונערווים זה לא יהדות!].

ג. דרך אגב אלו שלושת התנאים שהעמיד מרן הרב ואזנר זצ"ל לחפצים להיבחן אצלו לסופר לפני שבאו "משמרת סת"ם" לארץ והסמיכו סופרים. (כשהתקשרתי לבי"ד של הרב ואזנר זצ"ל בתשמ"ד ע"מ לקבוע מועד לבחינה, שאל אותי המזכיר שלוש שאלות: אם אני נשוי, מתגלה, מגדל בלורית, כתנאי להתקבל לבחינה

לבדוק איזה פלאפון יש לו, כמו שהרב ואזנר היה דורש מעדי הקידושין להראות לו את הסלולרים שלהם, ומי שהיה לו אייפון, פסלו הרב מלהיות עד, כך ועוד יותר מכך יש לנו לברר היטב אם הסופר שלנו מחזיק פל' לא כשר (היום זה קצת בעיה כי הרבה סמארטפונים שמים במכשיר שני סימים - הכשר והטרף - ו"לצרכי פרנסה" משתמשים במספר הכשר... וכאותו צדיק'ל שנראה ביום ג' דפ' בשלח קורא את פ' המן מהאייפון בטענה שסוף סוף מצא תירוץ להשתמש באייפון "לצרכי פרנסה"...) כמו"כ חשוב לבדוק את מקור הקלף שיהיה בהכשר טוב ומוכר (לאו דוקא עבודת יד).

חשוב מאד לבדוק שהסופר כותב בחדר שקט ובריכוז מירבי (כמובא בקסת הסופר סי' ד' סוף סעיף א' בלשכ"ה: עוד כתבו כי טוב הוא שיהי' להסופר חדר מיוחד לכתיבה כדי שלא יבלבלו אותו בשעת כתיבה) בלי לשמוע מוסיקה / שירים / דרשות / קו "קול הסופר" וכיוצ"ב ובלי לנהל שיחות עם אחרים בזמן הכתיבה.¹ כי

כאשר מאזינים למשהו מעניין או מוסיקה יפה, אפשר בקלות "להיסחף" אחר הנשמע ולכתוב בצורה "אוטומטית". ולכתוב שם ד' בלי לקדש בפיו "לשם קדושת ד'" רח"ל. למשל, נניח שהיה חוק שנהג צריך לומר בפיו לפני פניה ימינה או שמאלה "לשם פניה ימינה" "לשם פניה שמאלה" (מלבד הדלקת ה"וינקר"), ובלי זה זו עבירה על החוק (על אף שהנהג ביצע פניה יפה ובטוחה) יתכן שהנהגים היו מקפידים על זה. אבל נהג מצוי שנהג תוך שמיעת רדיו - כשהיד עסוקה כל הזמן בלהעביר בין "קול - חי מיוזיק" ל"קול פליי", לחדשות "קול ברמה" ולשיחה נכנסת בדיבורית, קשה להאמין שהיה נשאר לו ראש "לקדש את הפניות" בפיו דוקא כנדרש בחוק שהמצאתי.

ולבסוף ניתן לברר באיזה סוג קולמוס ודיו הסופר משתמש. רצוי לכתחילה שלא יכתוב בברזל / "נירוסטה" - שזה היינו הך (ודלא כחילוק המגוון של המתיר) - ושלא ישתמש ב"דיו לנצח" שנפסל ע"י גדו"י ושאר דיו גרפי שמכניסים ברפידוגרף

אצל הרב). משמרת סת"ם כבר לא הקפידו על תנאים אלו. (אני זוכר עוד שבהתחלה, שמשמ"ס התחילו לבחון, היו מגיעים מזרועות ניקים כדי להיבדק והיו מחליפים לכיפה שחורה לפני שנכנסו למכון משמ"ס שם לא יקבלו תעודה... ממש בבחי' "על ראש ה - בוער הכובע...")

ד. וכבר שמענו על ההוא שנכנס לחנות גאדג'טים ושאל את המוכר אם יש לו "אוזניות בלוטוס של סופרים"...

ה. עי' שו"ע סי' ל"ב סי"ט שחייב הסופר "לקדש את האזכרות" כל' לומר בפיו לפני כתיבת כל שם קודש "הריני כותב לשם קדושת השם" ואם לא קידש - פסול! [וכבר נתגלה באזורנו, לפני יותר מ-20 שנה, סופר יר"ש עם כתיבה יפה ומהודרת בלי תעודה ש-8 שנים כתב ומכר תו"מ לחנות ידועה במא"ש ולאברכים מהאזור במחיר ממש טוב ורק אני לא קניתי ממנו כי לא היה לו תעודה, ש"גילה" לתדהמתו בעת שמעו שיעור בהלכות סת"ם, שצריכים לקדש כל אוכרה לפני כתיבתה, ואם לא קידש - פסול, ורק אז הבין מדוע כ"כ הפצתו בו להוציא תעודת הסמכה ועד אז לא אסכים לסייע לו או להמליץ עליו. אבל בא ודמעתו על לחיו לבקש תיקון על שמונה שנים שהכשיל את הרבים בתו"מ פסולים. פניתי לשניים מגדולי הפוסקים - למרן הרב עובדיה שאת שיעורו הוא שמע, והרב ואזנר זכר צדיקים לברכה - ושניהם ענו כאחד, שאוסרים עליו לאחוז בקולמוס עד שילמד כל ההלכות היטב, יבדק ויוציא תעודה. והרב ואזנר הוסיף - כשהוא ממש רועד מהעובדה שמישהו כותב שם ד' בלי לקדש - שעליו להפציר בסופרים אחרים שכותבים ללא תעודה ולהודיעם המכשול הגדול שיצא מתחת ידו, ולזרזם להיבדק אף הם ולקבל הסמכה. משום כבודו לא אפרט אבל פגעה בו מידת הדין רח"ל].

ולברר היטב האם הסופר שבחרנו הוא גם זה שמתייג או שנותן למישהו אחר, ואם כן, לברר מי הוא¹ ובמה מתייג. עד כאן מעט על נושא הפרשיות "על קצה המזלג" שנבין כמה זה מורכב וחשוב.

ב. הבתים. הם נחשבים "תשמישי קדושה". ברוך ד' אפשר דרא וכל התפילין היום הם מעור בהמה גסה (לעומת דורות עברו שהשתמשו בעור בהמה דקה) (בעיקר מסיבה טכנית שלא היה מכשור כבד שיכל לעבד ולכופף עור עבה של בהמה גסה). (גם היום עדיין מייצרים "דקות" עבור אלו שלא כ"כ חשוב להם הכשרות...) בעשרות השנים האחרונות נפתחו מפעלים ובתי מלאכה רבים המייצרים בתים גסות "עבודת-יד" ו"עבודת-מכונה", כאשר ההבדל המהותי ביניהם הוא שבתים עבודת-יד עשויים בעזרת מכשור המונע ע"י כח גברא (ללא סיוע חשמלי) כגון ידיות ופדלים. ובתים עבודת-מכונה עשויים במכשור המונע בחשמל. למעשה הסכמת הפוסקים היא שבתים שנוצרו בסיוע מכשור חשמלי מהודרים לכתחילה (כמעט) כמו עבודת יד. הסיבה לכך היא שהידיים מסייעות לכל הפעולות בכל השלבים (שלא כבחוטי ציצית ומצות מכונה, ורצועות עבודת מכונה, ששם הייצור הוא אוטומטי וללא שיתוף כח גברא, ולכן יש בהם חסרון ב"לשמה" ונחשבים "בדיעבד") אין מכונה (עדיין...) שמכניסים פרה מצד אחד, לוחצים על כפתור ואומרים "לשם קדושת תפילין" ויוצאים בתים מהצד

השני... אמנם יש הידור מיוחד בעבודת-יד לגמרי וראוי למי שהיכולת בידו ליקח עבודת-יד.² ומכיון שרבו ה"בתים מאכערס" (- יצרני בתים), נחלקם לשני קבוצות: "מפעלים" ו"פרטיים". בדר"כ מפעלים מייצרים את כל סוגי הבתים: גדלים שונים, שיטות שונות של האות ש' שעל הבית ש"ר, רמות שונות של הידור החל מ"עבודת-מכונה רוב פרודות" ל"עבודת-יד פרודות לגמרי מכוונות" (- כל' שרואים את הגיד שעובר בין הבתים ש"ר), ויש עוד "הידורים" (עם מרכאות ובל"י) שלא ממש חשובים אז לא אצייןם (שלא יחשבו המדקדקים שחסר להם הידורים אלו וילכו לקנות בתים חדשים סתם...). לעומת זאת, ישנם יצרנים פרטיים בעלי מוניטין שעושים רק "עבודת יד" ובזכות שמם הטוב ההולך לפנייהם דורשים הרבה יותר אפילו שאין להם משגיח צמוד / הכשר הבדוק את תוצרתם (שוב אני פוגשים את המושג "נאמונס"). ויש יצרנים פרטיים, שלמרות מומחיותם, מעדיפים שיהיה להם הכשר מוכר שבדוק בית בית (ולענ"ד זה עדיף).

נקודה חשובה שיש להדגיש כאשר בוחרים לרכוש בתים ממפעל עם הכשר (ולא מ"בתים מאכער" פרטי). ההכשר הוא רק על כשרות הבתים, לא על דרגת ההידור! התווית השונות עליהן כתוב את רשימת ההידורים, המוצמדות לכל זוג בתים, כל' "דרגות ההידור", נקבעות ע"י היצרן בלבד. הרב המכשיר רק מאשר שהבתים כשרות (כאשר

1. לפעמים מדובר באיזה נער משובח/מסור/מאריך דלפון - שלא למד הל' סת"ם - שמועסק אצל סוחר בזול, ושעלול בטעות קטנה לפסול את כל הסתור"מ (ע"י עשיית "חק תוכות", שינוי צורת אות ע"י התיג וכו').

2. עד לפני כמה שנים החזקתי גם עבודת-מכונה עבור אלו שהסתפקו במהודר ולא הרגישו צורך להתאמץ ולהוציא כסף מיותר להידור שאינו נחוץ, אולם מו"ר הגרמ"ש קליין הציע לי לתת לבני תורה רק עבודת-יד מאחר והציבור נהיה מדקדק יותר.

המשגיח בודק בד"כ רק את השל - ראש, ובעיקר אם יש נקבים בין הבתים, שכן יש נקבים שפוסלים ואכמ"ל) הגם שלא נבדקו מכל ההיבטים (ריבוע, חורים וסדקים בשאר חלקי הבתים ואופן תיקונם, וצביעתם) וזאת - שוב - מפני שסומכים על נאמנותו של היצרן. אני מעיד שהייתי פעם אצל צובע בתים מומחה שצובע ליצרנים שונים, וראיתי מגש מלא בתים של - ראש שרבים מהן - אם לא רובן - היו פסולות ממש עקב סדקים גדולים בתיתורות שטרם תוקנו, ובתחתית כל הבתים היו מדבקות של הרה"ג המכשיר שליט"א עליהן כתוב "כשר למהדרין"! וכאשר הבעתי את תמיהתי לפני הצובע היאך נותן המשגיח הכשר לבתים הפסולים, ענה שהוא רק בודק נקבים בין הבתים, וסומך על היצרן שיתקן את הסדקים והפגיונות כדבעי לפני הצביעה. הבתים מאכער מוסר את הבתים לצובע שאמור - כמובן - לתקן את כל מה שצריך לפני שהוא צובע. זה נקרא "סמוך על סמוך", המשגיח סומך על היצרן שסומך על הצובע. (אינני בא - חלילה - להטיל דופי על השיטה, אלא להראות איך שבכל דבר כמעט אנו סומכים על "נאמנות", כמו שסומכים על "חזקה").^ח לאחר הביקור אצל אותו צובע מומחה (שבודאי מתקן את הבתים כהלכה לפני צביעתן), החלטתי בל"נ להזמין בתים רק אחרי בדיקת הפנים של המשגיח ולפני הצביעה, כדי לוודא שאכן

הבתים שלי הן מושלמות בתכלית וללא צורך בשיפוצים ושאר "קוסמטיקות". כמו"כ אני בודק בעצמי שהבתים פרודות לגמרי בלי שום דבק בין הבתים. ולאחר כל בדיקותי, אני מסמן את הבתים שבחרתי (בחתומת שמי בתחתית הבית, מקום שלא צובעים וכיוצ"ב) וכאשר הן מגיעות אלי צבועות אני רואה את הסימן שלי ויודע שבית זה נבדק על ידי. וזהו הידור ענק!!! הבעיה היא שקשה להשיג בתים כאלו שנבדקו "בלבן" (כל' לפני הצביעה) כי לרוב, היצרנים אינם מעוניינים ב"נודניקים" שיעכבו להם את הייצור ע"י חיפוש בתים מושלמים שאינם זקוקים ל"טיפול" לפני הצביעה. אין זה אומר שבתים שעוברים תיקונים כאלו (שזה בד"כ רוב הבתים...) אינן מהודרות או לכה"פ כשרות לכתחילה.^ט וכאשר באים למפעל לבחור בתים שכבר נצבעו, אזי מראים לנו זוגות רבים של בתים "מושלמות" ויפות בריבוען וצביעתן, עם תוויות ופלומוכות "כסף" ו"זהב", וזה כ"כ מרשים שאתה פשוט מדמיין איך שהרבנים הגאונים בטח ישבו כאן בהתפעלות והצמידו את התוויות על הבתים בעצמם... ואח"כ תוהה מדוע אצל פלוני הבתים כ"כ יקרים יותר ואולי אפילו מרחם על התמימים שקונים אצלו במקום לבוא ישר למקור ולבחור בעצמם משהו יפה לא פחות...

ח. ובאמת, גם בבתי מאפה נוהגים בשיטת ה"סמוך" כאשר הרב המכשיר / המשגיח ממנה מישהו מבין עובדי בית המאפה - בד"כ זה שהכי "דתי" או "מסורתי" - שיפריש חלה מכל עיסה חדשה שעושים. כל עיסה חדשה נרשמת ע"ג דף מיוחד וכאשר הממונה מפריש חלה הוא מסמן לידה V. ופעם הייתי נוכח כאשר המשגיח הגיע וראה עיסה חדשה שכבר משתמשים בה מבלי שרשום "V" בדף. הוא נזף במישהו שם על הטעות ומאז אני נוהג בל"נ להפריש חלה מהמאפים שאני קונה שם ובשמחות שמביאים משם לחמניות וכד' למרות ההכשר המעולה.

ט. במפעל מצוין וידוע שבו ביקרתי לאחרונה, ישנו בעל - מלאכה מקצועי ויר"ש שתפקידו לתקן את כל הפגיונות והסדקים המעכבים ע"י הזזת העור לכאן ולכאן - תהליך הקרוי במונחים המקצועיים "צמצומים" ו"הרמות" - עד לסתימת ויישור החורים והסדקים והכשרת הבית לפני הצביעה.

דקות (המכונה "דקעס" בעגה המקצועית) הן מארצות אשכנז והן מארצות המזרח, שהעבירו גיד בין הבתים) עד שזרחה שמשו של ר' נתנאל תפילינסקי זצ"ל (המכונה "רב נסנאל סויפר" בפי אנשי המקצוע) - הסופר הירושלמי הנודע מלפני כמאה שנה - שהיה מגדולי המומחים בכל שטח הסת"ם (ייצור בתים, קלף, דיו ואולי גם רצועות אינני יודע) שחידש את ייצור בתי תפילין מבהמה גסה (המכונה "גסעס") כפיתרון לתעלומה שכתוב שהבתים צריכים להיות עשויים מ"עור אחד" והרי דורות משתמשים בבתים דקות המיוצרות מכמה עורות הדבוקות יחד. ואמנם נקטינן ש"דבק הוי חיבור" ולפי זה ברגע שחוברו כל החלקים יחד ע"י הדבקה זה נחשב "עור אחד", אולם בפיתוח הבתים הגסות, הצליח ליצור בית שלם - "קציצה", "תיתורא" ו"מעברתא" - מעור אחד ממש! נחזור לעניינינו. הר"ר נתנאל זצ"ל - כשחידש את הבתים הגסות - היה מצרף פתק שהדפיס ועליו ההידורים המיוחדים שבבתים שלו. וכתב שהבתים פרודות לגמרי עד למטה וניתן להעביר ביניהם גיד מבלי לקלקל את הריבוע. ומאז חזרו להעביר גיד בין הבתים. רוב יצרני הבתים עושים את הגיד הזה בין הבתים בצורה פנימית, באופן שאינו ניכר מבחוץ אלא רק בפנים - כשהבית פתוח - אבל יש המעבירים גיד זה בצורה חיצונית, כך שניתן לראות את חוט הגיד יוצא מבין

לסיכום בינתיים, רוב סוגי הבתים הגסות - בין "עבודת-מכונה" ובין "עבודת-יד" הנן (בחזקת) מהודרות הלכתית, זאת בתנאי שיוצרו במפעל עם הכשר אמין וטוב, או ע"י בתים מאכער פרטי מקצועי (רצוי עם הכשר) שיש לו "חזקת כשרות". ישנם הידורים נוספים שכדאי להכיר ע"מ שנוכל לדעת מה לבקש אם רוצים להדר ביותר (כמובן אם המצב מאפשר זאת): א) "פרודות לגמרי", בלי שום דבק בין הבתים, וזה הידור חשוב. ב) "עבודת יד". כלומר שהייצור נעשה במכשור המונע בכח גברא (ולא בחשמל). קוראים לזה גם בשם "ריבוע רגל" כי המכונה המשייפת ומרבעת את הבית מונעת ע"י פדלים שמסובכים ע"י הרגליים. יש גם מכשיר כזה שממונע ע"י הידיים וזה נקרא "ריבוע יד" וזה יותר מתאים אולי להגדרה "עבודת יד", וזה יותר יקר באופן משמעותי, אבל הסכמת הפוסקים שאין לזה שום יתרון הלכתי אמיתי על ה"ריבוע רגל". ג) "מכוונות". יש ענין להעביר חוט גיד בין הבתים כתוספת "מחיצה" בין הבתים. ואמנם דבר זה מוזכר כבר בקדמונים, אולם מאז שהחלו לעשות בתים "דקות" עם מחיצות שלמות בין בית לבית באופן שכל פרשיה שוכנת בבית נפרד משלה מבלי "לראות" זו את זו, הפסיקו להעביר את החוט הזה בין הבתים (ואני מעיד שבקרוב ל-40 שנה שאני עוסק בסת"ם, מעולם לא נתקלתי בבתים

י. לפני מס' שנים העיד בפני יהודי יקר שעבד במפעל לייצור בתים בב"ש וזה היה כשעדיין החזיק "פל' לא כשר" שקיבל סרטון "לא הולם" מלא פחות מאשר המשגיח של המפעל! וכשהגיע כב' המשגיח למפעל הוא צעק עליו "מה שלחת לי?!" והמשגיח השיב "מה, זה הגיע אליך?" (הוא לא הכחיש כי א"א להכחיש...). היהודי הלך וסיפר למורנו רה"י רי"פ שליט"א שהורה לו לעזוב מיד מקום מופקר זה (וכמובן לזרוק את המכשיר). ולמפעל זה יש חנויות בב"ב וי-ם והרבה אנ"ש קונים שם תשמישי קדושה מידי יום... יא. ודבר זה נחשב היה ל"המצאת המאה" ולשדרוג אדיר בכל הקיום של מצוות תפילין היקרה, עד שכל גדולי ישראל דאו מיהירו להזמין ממנו מן הבתים המשובחים ההם, ולהחליף מדקות לגסות. שמעתי שאף מרן הח"ח רצה להזמין כאלו אך לא ידוע לי אם אכן זכה לקבלן.

הבתים אל תוך "תעלת התפירה", וזהו ההידור המכונה "מכוונות". ובאמת, אין זה הידור חשוב כ"כ ששווה לשלם עליו הרבה יותר אם יודעים בבירור שיש גיד פנימי שעובר בין הבתים (וכפי שצינתי, דורי דורות עשו בתים בלי "חוט התפירה עובר בין הבתים" בכלל, כך שהעברת הגיד בין הבתים בימינו היא בהחלט הידור (לקיים דברי הקדמונים) אולם מבחינה הלכתית מעשית גם אם אין גיד בין הבתים בכלל, הבתים כשרות לכתחילה (כי המחיצות שבין הבתים שלמות לגמרי ולכאורה אין כבר תועלת בהעברת הגיד) אולם מאחר ואכשר דרא וחזרו להנהיג הידור זה, אין לוותר עליו, ואדרבה, טוב להדר שיהא ניכר כלפי חוץ). (ד) לבדוק את הבתים "בלבן", כל' לפני הצביעה, כדי לראות שכל הבית והריבוע מושלם בלי תיקונים, הוספות והערמות. כאמור לעיל, זהו הידור חשוב ומשמעותי שקשה להשיג אבל כדאי לטרוח אחריו ולשלם עליו יותר כי זהו הידור שבאמת שווה! (ה) יש עוד הידור קטן ולא מאד חשוב והוא הקרוי "מקשה אחת" או בקצרה "מקשה"י. כל החידוש - כאמור - בבתים הגסות שחידש ר' נתנאל בדור הקודם והנהיג בימינו הוא שכל הבית על שלושת חלקיו: קציצה תיתורא ומעברתא, עשויים מאותה חתיכת עור. אמנם רוב הבתים מאכערס מכניסים עוד חתיכת עור מרובעת שמדביקים לתיתורא העליונה (ע"מ לחזק ולהעבות את התיתורא) וזה נקרא בעגה המקצועית "מקשה ב'", לדעת מרנן גדולי הפוסקים (הגריש"א, הרב ואזנר, הגרנ"ק, ועפ"י עדות הגר"ש

דבליצקי גם החזו"א, זכר צדיקים לברכה) אין הוספה זו מורידה מהגדרת הבית "עור אחד" (ובשם מרן הגריש"א אומרים שמקשה נאמר על המנורה...) ואמנם בספר דעת נוטה הביא בשם מרן שה"ת הגר"ק שליט"א שיש בזה הידור. י' ולסיום רשימת ההידורים נזכיר הידור חדש יחסית מהשנים האחרונות, והוא נקרא "עורות מתוקים" / קפואים. כידוע מקור העורות הוא בחו"ל (לרוב דרום אמריקה: ארגנטינה, ברזיל, אורוגואי ועוד). לאחר הפשטת העורות מן הבקר, שוטחים אותם גויים ומולחים אותם כדי לשמר אותם מריקבון. העורות מתייבשים ומתקשים כדיקטים, וכך מעמיסים אותם ושולחים אותם לארץ. בארץ שוטפים אותם מהמלח והם חוזרים להיות רכים וגמישים כבתחילה ואז מכניסים אותם לתוך חבית גדולה, שופכים עליהם סיד "לשם קדושת תפילין" וזוהי תחילת העיבוד. לעורות אלו קוראים "עורות מלוחים", והם מהודרים בהחלט. בשנים האחרונות "נכנס" הידור חדש (לא ברור לי די הצורך אם צריך לשם מרכאות על תיבת הידור זה אז לא עשיתי מרכאות, אולם יש לעיין אם אכן זהו הידור אמיתי המצדיק את מחירו) והוא נקרא עורות "מתוקים" או "קפואים". בשיטה זו לוקחים את העורות לאחר ההפשטה, מקפאים אותם (ללא מליחה) וכך הם מגיעים לארץ. מפשירים אותם ומכניסים אותם לחבית לעיבוד עם הסיד. וכך הכל נעשה ע"י ישראל לשמה (להרויח את הדעה שמליחה היא תחילת העיבוד ואכמ"ל). י'

יב. בהברה אשכנזית ובמלעיל זה נשמע יותר משכנע "מיקשו".

יג. ורק בגלל זה הכנסתי את זה לרשימת ההידורים האמיתיים. מלכתחילה, לפני שראיתי את הדעת נוטה, תכננתי להכניס ענין זה לרשימת "הידורי הסרק" דלהלן.

יד. וכאשר התחיל הידור זה, לא כ"כ שמעתי מהרבנים שעושים מזה ענין עדיין והבנתי שזה לא מוסכם בקרב

מהודרות, אבל הדרך שבה בחרו כדי לשווק אותם - דהיינו לתת לקורא התמים להבין שהבתים הרגילים (שכולנו מניחים) הם לא כאלה כאלה מהודרים... אבל שלנו - "אכשר דרא"... (זו הסיבה שסירבתי לעבור אתם, כשהפצירו בי להיות הסוכן שלהם בדרום). ואסיים עם מעשה שסיפר לי הבתים מאכער שלי. הוא סיפר שנכנס יחד עם בנו - שעובד אתו בייצור - למרן הגריש"א להראות לו את הבתים שהוא עושה (כמובן לפני הצביעה) ורצה לשאול אם יש איזו ריעותא בסוג הבתים הרגילות (עם הקפלים) לעומת מה שמפרסמים לאחרונה בתים "ללא קפלים". הוא טוען שהרב אלישיב נהנה מהבית היפה ואמר "אזוי טוט מען תפילין" (כלו" ככה עושים תפילין)^{טז}.

"הידור" הסרק השני התופס תאוצה בשנים האחרונות (או בכל אופן מנסה...) הוא הנקרא "חרוצות". מדובר בבית של ראש שארבעת הבתים לא רק פרודות לגמרי זו מזו (כמו כל הבתים הטובים) אלא שיש מירווח אויר ביניהם (כלו" שניתן להכניס דף נייר - לא דק - בין הבתים מבלי צורך לפותחם). כדי להדגיש את הפרודות (זה פתרון מצוין לאנשים עם דלקת פרקים רח"ל שקשה להם לפתוח את הבתים עם האצבעות...) בקיצור, יש להם פרוספקט מרהיב ומשכנע (למי שלא מבין כלום בתפילין) מלווה בתצלומים וגרפיקה מקצועיים ביותר ותמונות ושמות של רבנים וצדיקים. עברתי בעיון על כל

ובעת נדבר על שני "הידורי" סרק (ה"הידור" במרכאות והסרק לא) שמצליחים להשתחל לצערי למחוזותינו בעקבות עבודת יח"צנות ופרסום חרוצים ביותר. ממש בגדר "חזקה על תעמולה שאינה חוזרת ריקם". הראשון הוא "בתים ללא קפלים"^{טז} לפני כעשור, בישרה כותרת סנסציונית ביתד "בתים ללא קפלים!" (וואו!...) עם כתבה ארוכה (שנכתבה ע"י כתב הסקופים הסנסציונים שלא מבין כלום בסת"ם...) שפשוט "שפך אור" על "המצב העגום" הקיים בימינו עם הבתים הגסות הרגילות וכמה חסרונות יש בהם, עד שזכה הדור ב"המצאת המאה" שלא היה כמותו מאז המצאת הגסות ע"י ר' נתנאל! בכתבה הביאו 2 תמונות של בתים לפני צביעה: בית של - ראש מהסוג הרגיל - עם קפלים - אבל מתוצרת הכי גרועה, עם חורים וסדקים לרוב. וכנגדו - תמונה של "בית ללא קפלים" מושלמת. מי שלא מבין כלום בתפילין - כמו 90% מהקוראים (הרואים בעיתון את מקור ההשקפה הטהורה ודעת - תורה) יכול להשתכנע בקלות מכל הגוזמאות וההמצאות שנכתבו בעט סופר מהיר ומשכנע... כאשר למעשה, אין שום בשורה הלכתית או הידורית בבתים אלו אם ישו אותם לבית מהסוג הרגיל מתוצרת מומחה (כמו שאני נותן). פשוט פרסומת שקרית ומגמתית במסווה של "דאגה" לבני התורה המדקדקים. אינני אומר - חלילה - שהבתים הללו אינן

הפוסקים אלא חומרא, ושאל אותי אברך צדיק שאוהב חומרות האם הבתים שלי מעורות מתוקים או מלוחים? עניתי לו שהאמת שאף פעם לא טעמתי אותם ואם הוא רוצה הוא יכול לטעום...
טז. מדובר בפטנט ייחודי של ריכוך העור בשיטה מסוימת וכך מצליחים להוציא ארבע בתים ש"ר מבלי ליצור את כל הקפלים בתיטורא כך שהתיטורא ש"ר מלאה ואחידה כמו התיטורא ש"ר.
טז. וממש מן השמים בהגיעי לסיום קטע זה, התקשר אלי הבתים מאכער שלי לאיזה ענין והקראתי לו את הסיפור ואישר שכן בדיוק היה ושהיה נוכח עמם הגאון הרב קסלר שליט"א מק"ס שישב באותו זמן עם מרן זצ"ל.

החבורת היפה שלהם ולא ראיתי מכל הפרקים והמקורות שהביאו שום הוכחה שכך צריכות התפילין להיות! כל מה שכתבו שם על התפילין שלהם, ניתן לומר על כל הבתים הטובות הפרודות לגמרי המיוצרות ע"י הבתים מאכערס המומחים! ומעניין שחיכו עד שמרגן גדולי הפוסקים (הגריש"א, הרב עובדיה, הרב ואזנר, הרב ניסים קרליץ זכר צדיקים לברכה) יסתלקו לבית עולמם, ע"מ לצאת אל העם עם ה"בשורה" המרגשת הזו שסוף סוף אפשר "להניח תפילין כמו הראשונים" (כלשונם בפרסומיהם), לא כמו התפילין שהניחו גדולי הדור והפוסקים המסכנים שלא זכו ליהנות מהתגלית המרעושה של מכון "קסת הסופר" בראש העין. האמת היא שבחבורת הפרסומית שלהם שמופץ מידי שנה בבתי הכנסת ברחבי הארץ ("אלול בפתח ואנחנו כאן בשבילך"...) שהגיע לידי, כתבתי הערות והגהות על כל טיעון מטעה שכתבו כדי להוכיח שאין שום יתרון בבתים שלהם על הבתים הטובים המיוצרים ע"י היצרנים המומחים כאמור, אבל לא אפרטם במסגרת מכובדת זו כי חבל להוריד את הרמה ולהגיב על הבלים. אבל מכיון שרוב העם מושפע מהמילה הכתובה - ובייחוד כשהוא מוגש בצורה כה אסטטית - ומלווה לכל אורך החוברת בשמות של גדולים וצדיקים שכבר אינם יכולים להגיב כגון: הגמ', רש"י, רבותינו הראשונים, הרמב"ם, הב"י, האריז"ל, מהרח"ו, בעל הדברי חיים, הגר"א, ר"ח מואלאזין, הרב מבריסק, הרב ואזנר ועוד. ומכיון שרוב הקוראים את פרסומיהם אינם "מונחים" בשטח זה, הם מקבלים את הרושם שיש כאן

משהו אמיתי, איזה חידוש מיוחד, איזו בשורה הלכתית / הידורית וכד', וכו', וכו', ואז ניגשים אלי אברכים ת"ח ושואלים מה אני אומר על זה. ובכן זה הכל. אין כאן כלום כלום כלום. שוב, כמו שאמרתי על הבתים "ללא קפלים", אינני אומר שהן לא מהודרות חלילה. רק שלא ינסו לעשות מזה איזה הידור מיוחד. בסה"כ מדובר ב"טריק" מסויים בייצור, שכל בתים מאכער מומחה יודע לעשות, אלא שלא עושים בכוונה, מתוך חשש על עתיד הריבוע (שעלול להמשיך ולהיפתח במשך השנים כמצוי בבתים פרודות לגמרי - בייחוד במקשה לגמרי - כשהבית מקבל לחות או חום גבוה) וכאשר שמע היצרן שטוענים טענה זו (שהריבוע עלול להיפסל עם הזמן) הוסיף לאחרונה שיש "אחריות בכתב על הריבוע". ולסיכום, אם "פטנט" זה היה באמת הידור משמעותי, כבר היינו שומעים שכל רבותינו גדולי הפוסקים (שפטנט זה היה ידוע בימי חיותם) היו עוברים לזה בעצמם ומורים כן לשומעי לקחם, כל' לנו."

ולסיום נושא זה של הידורים בבתים, ארhib עוז בנפשי ואהיה "חכם הרואה את הנולד". לי הקטן נראה שה"הידור" הבא שיגיע - ואני מאמין בקרוב - זה יהיה "בתים משחוטות כשרות". ואסביר: ידוע שהסתו"ם צריכים להיות עשויים מ"מין המותר בפ"ך" (עפ"י הפסוק למען תהיה תורת ד' בפ"ך) ונפסק במפורש, אפי' מנבילות וטריפות שלהם (שנא' ממין המותר בפ"ך, מסוג, לא מן המותר בפ"ך, דהיינו ממהו כשר, כל' שחוטות וכשרות). וכך נוהגים דורי דורות לקחת רק עורות של בהמות וחיות טהורות

י. סיפרתי למו"ר הגרמ"ש קליין שאני כותב מאמר זה על ה"חרוצות" ושאלתי את פיו אם אוכל לכתוב שאין בזה שום הידור והשיב הן.

הפלומבה של ההכשר) עם הכשר מוכר ותיק ואמין. שימו לב! עדיף לרכוש בהכשרים המהודרים ביותר אף שמחירם רב ולא לחפש מציאות. רצועות לא קונים בכל יום ומותר להוציא על התפילין כמה מאות שקלים פעם בכמה שנים ולישון בשקט שלא נפלת עם הרצועות הבעייתיות.²

דבר שני, כבר כתבתי במאמרי הקודם (אייר תשפ"א) אודות הרצועות השחורות מב' צדדים, שלמרות שהן מהוות שינוי מנהג מהנהוג דורי דורות, יש בהן יתרון טכני גדול בכך שהן לא נפסלות מחמת שחיקת הצבע, רצועות רגילות שיש בהן כתם לבן / חום בהיר מורגש בהסתכלות רגילה (לא ע"י שמקרים מאוד לעין או אחרי קיפול חזק...). עלולות להיפסל בכך (וצריך להראות למו"צ הבקי בזה) וצריכים כמובן לצבוע (לשמה כמובן) מה שאין כן ברצועות השחורות מב' צדדים, שגם אם השכבה החיצונית מתקלפת, היא נשארת שחורה כי היא ספוגה בצבע שחור, ובד"כ אין צורך לצובעה אף פעם. מה שכן צריכים לבדוק מדי פעם בכל סוגי

מבלי להקפיד על שחוטות וכשרות דוקא וזה דבר ברור ומהודר. אמנם, בספרי קבלה מובא שיש עדיפות לעורות שחוטות שנעשה בהן ברכה (ואף שענין זה מובא לענין הקלף ולא הבתים) יתכן מאד שכמו שידוע שהיו צדיקים שהדרו לעצמן להשתמש בעורות של שחוטות, ינסו לעשות מזה "הידור חשוב" בעתיד (שיקפין את המחיר) וכל מיני גבירים מהסוג שקונים אתרוגים יקרים מאד ונהנים לספר כמה הם עלו, ימהרו לרכוש תו"מ מעורות כאלו להרגיש כאותם צדיקים ושרפים שהקפידו על ענין זה. (ואם לא יעשו את זה בבתיים, אז בטח יעשו קלף כזה) וימים יגידו.³

ג. הרצועות גם הם נחשבות "תשמישי קדושה". ולא אאריך בנושא זה (מחשש פן יכולע לי ח"ו ואכמ"ל) רק אומר דבר אחד: צריכים לקנות רק עבודת יד, לא מכונה.⁴ הבעיה היא שהשוק מוצף ברצועות מפוקפקות של יצרנים מפוקפקים אף הם. עצתי הטובה לרכוש רק רצועות ממקור מוסמך (שנאמן לתת לך מה שאתה מבקש ועדיף לבקש לראות את הגליל עם

יח. וזכורני לפני 150 שנה הייתי בבית גביר אחד עשיר בלייקווד וכאשר סיפרתי לו שאני עושה תפילין מאד מהודרות שאלני למחירן. כאשר השבתי \$ 1500, צחק בזלזול ואמר שהתפילין שקנה לבנו עלו לו \$ 2500, כאילו שהוא השיג משהו באמת מהודר. אז היה תורי לצחוק - אמנם בלבי - על כך שהתמים הזה פשוט הרויחו עליו עוד אלף דולר, כי זה מה שמדבר אליו - המחיר, ואני יודע בדיוק כמה מרויחים הסוחרים... ועוד מייסע חמוד כזה מאברך צדיק מתפרח שרצה לקנות מזוזה מהודרת ובאשר אני מכיר את מצבו אמרתי לו שיש לי ב-250 (למרות שבאמת מחירו 300). זה היה נשמע לו פחות מדי אז הוא שאל "אין לך משהו יותר יקר?" כשראיתי שזה מה שהוא רוצה, אמרתי לו שיש לי ב-300 והוא העדיף ב-300 וקיבל את אותה מזוזה בשמחה... (שיהיה לו לבריאות).

יט. לפני עשרות שנים ביקרתי בבית המלאכה של אחד מגדולי יצרני הרצועות המהודרות הרב שימבורסקי שהסביר לי שרצועות עבודת מכונה הם בדיעבד ולא לכתחילה (כי הייצור שלהם אוטומטי כמו מצות וחוטני ציצית) ועל אף שייצר (בהתחלה) גם כאלו, לא הסכים למכור לי אותם (כי אני עובד עם בני תורה). שאלתי אותו, אז למי אתה מייצר אותם? הוא ענה שזה הולך לתפילין הפשוטות והפסולות, שלפחות הרצועות תהיינה כשרות...)

כ. וזה לא נושא של נאמנות הסוחר שפי שהבאנו לעיל, כי סוחרים רבים נפלו ונופלים בפח של אותם נוכלים המכשילים את הציבור בסחורה זולה ומפוקפקת. צריכים לראות את ההכשר וזהו).

לחפש בבואו להזמין תפילין (וראה מאמרו החשוב והמועיל של ידי"נ הסופר והמגיה המומחה רבי סעדיה שריקי שליט"א בגליון זה), אלא להנחותו שלא לנהוג כסומא בארובה המתרגש והמשתכנע מפרסומים מסחריים יפים המתחזים להלכתיים, ויחפש אחר מומחה בקי ובר סמכא^{כב} ויטייע עם רבותיו כבכל ענין הלכתי אחר שנוהג כן. וד' הטוב יזכנו לקיים כל מצוותינו בכשרות ובהידור למען שמו באהבה, אמן.

הרצועות ומכל היצרנים, זהו הרוחב שלה. הרבה פעמים הרוחב - שמגיע חדש 15 מ"מ, כאשר שיעור חזו"א זה 11 מ"מ, ושיעור הגר"ח נאה זה 9 מ"מ - מתקטן ע"י מתיחה חזקה על ראש מזיע, או מתיחה יתרה בהידוק השל-יד ובכריכתן סביב הקופסאות בגמר השימוש (בעיקר באיזור הקשר והלולאה).^{כא}

לסיכום, לא באתי במאמרי זה להציג בפני הקורא את שלל ההידורים שיש

כא. לפני שמודדים את רוחב הרצועה, יש לפתוח את הקפל שנוצר, כל' למתוח לרוחב כדי שנראה מה רוחבה האמיתי.

כב. ואצטט כאן חלק מהמלצתו של מו"ר הגרמ"ש קליין שליט"א - מגדולי תלמידי מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל - שהוא מגדולי המורים בסת"ם (כבשאר שטחי ההלכה) בדורנו, לאחד ממומחי הסת"ם באיזורנו, מזה נוכל לקחת דוגמא איך בוחרים מקור מוסמך לסת"ם: ובזה הנני להמליץ לאחב"י המדקדקים במצוות על הרב הנ"ל כי אלו הנותנים תפיליהם לבדיקה יהדרו לתתם לו כיון שהוא מומחה לדבר, וגם מטייע עם מומחים אחרים, הכל בכדי שיהא על האופן המהודר ביותר, והבתים שהוא נותן הם עם כל המעלות והחומרות ומהודרים מאד, וזכות הרבים שהוא עושה במסירות גדולה בוודאי תעמוד לו שלא תצא כל מכשול ואון מתחת ידו, ויזכה לשפע ברכה והצלחה, ורב טוב, אכ"ר. וע"ז באעה"ח משה שאול קליין.